

ਪਉੜੀ ੨੧

ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

ਇਕੀਵੀਂ ਪਉੜੀ ਨਾਲ ੨ ਸਲੋਕ ਦਰਜ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਸਲੋਕ ਦੀਆਂ ੪ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ੨ ਤੁਕਾਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਆਸ਼ਕ ਤੇ ਸੱਚੀ ਆਸ਼ਕੀ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਿਆਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮਤਲਬੀ ਤੇ ਝੂਠੇ ਆਸ਼ਕ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਉਭਾਰਿਆ ਹੈ। ਸੱਚੀ ਆਸ਼ਕੀ ਉਹ ਹੁੰਦੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵੱਲ ਨਾ ਝਾਕੇ। ਦੂਜਾ ਸਲੋਕ ਉਸ ਕਪਟੀ ਸੇਵਕ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਇਕ ਚਾਕਰ ਜਾਂ ਸੇਵਕ ਲਈ ਮਾਲਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਬਣ ਕੇ ਵਿਚਰਨਾ ਮੁਢਲੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ। ਪਉੜੀ ਉਪਦੇਸ਼ਾਤਮਕ ਸੁਰ ਵਿਚ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਯਾਦ ਸਦਾ ਚਿਤ ਵਿਚ ਵਸਾਈ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਮਾੜੇ ਕੰਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਸੁਭ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸਲੋਕੁ ਮਹਲਾ ੨ ॥

ਏਹ ਕਿਨੇਹੀ ਆਸਕੀ ਦੂਜੈ ਲਗੈ ਜਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਆਸਕੁ ਕਾਂਢੀਐ ਸਦ ਹੀ ਰਹੈ ਸਮਾਇ ॥

ਚੰਗੈ ਚੰਗਾ ਕਰਿ ਮੰਨੇ ਮੰਦੈ ਮੰਦਾ ਹੋਇ ॥

ਆਸਕੁ ਏਹੁ ਨ ਆਖੀਐ ਜਿ ਲੇਖੈ ਵਰਤੈ ਸੋਇ ॥੧॥

ਸ਼ਾਬਦਕ ਅਨੁਵਾਦ

ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ (ਕਿ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕਿਸੇ ਗਰਜ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ) ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਜਾ ਲਗੇ।

ਨਾਨਕ! ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ (ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ) ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, (ਜਿਹੜਾ) ਸਦਾ ਹੀ (ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਵਿਚ) ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਰਹੇ।

(ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਕਿਸੇ) ਚੰਗੇ (ਹੁਕਮ ਜਾਂ ਕੰਮ) ਨੂੰ (ਤਾਂ) ਚੰਗਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, (ਪਰ ਮਨ ਨੂੰ) ਮਾੜਾ ਲਗਣ ਵਾਲੇ (ਹੁਕਮ ਜਾਂ ਕੰਮ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਮੰਨ ਕੇ) ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ (ਜਿਹਾ ਮਨੁਖ ਸੱਚਾ) ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ ਨਹੀਂ ਆਖੀਦਾ, ਜਿਹੜਾ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਵਰਤਦਾ ਹੈ।

ਭਾਵਾਰਥਕ-ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਅਨੁਵਾਦ

ਨਾਨਕ! ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜਿਹੜਾ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਰਹੇ।

ਭਲਾ! ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੋਈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਗਰਜ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਮਨ ਦਾ ਲਗਾਉ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਜਾ ਲਾਵੇ?

ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੁਕਮ ਜਾਂ ਕੰਮ ਨੂੰ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਕਰਕੇ ਸਵੀਕਾਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੰਦਾ ਲਗਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਹੁਕਮ ਜਾਂ ਕੰਮ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਮੰਨ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚ ਨਿਜੀ ਲਾਭ-ਹਾਨੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਪਦ ਅਰਥ

ਏਹ = ਇਹ।

ਪੜਨਾਂਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਆਸਕੀ ਦਾ) ਕਰਮ ਕਾਰਕ; ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਏਹ/ਇਹ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਏਸੇ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਏਸ਼ਹ (ਯਥ: - ਯਹ, ਇਹ)।

ਕਿਨੇਹੀ = ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ?

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਆਸਕੀ ਦਾ) ਕਰਮ ਕਾਰਕ; ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਕੇਹਾ/ਕੇਹੀ/ਕੇਹੇ/ਕਿਨੇਹਾ/ਕਿਨੇਹੀ; ਲਹਿੰਦੀ - ਕੇਹਾ (ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ, ਕੈਸਾ); ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਕਇਸ (ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ); ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਕੀਇਸ/ਕੀਸ; ਪਾਲੀ - ਕੀਦਿਸ/ਕੀਰਿਸ (ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ/ਦੇ); ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਕੀਦ੍ਰਿਸ਼ (ਕੀਦ੍ਰਿਸ਼ - ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ, ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ)।

ਆਸਕੀ = ਆਸਕੀ, ਪ੍ਰੀਤੀ।

ਨਾਂਵ, ਕਰਮ ਕਾਰਕ; ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਅਰਬੀ/ਫ਼ਾਰਸੀ - ਆਸਿਕੀ (ਪ੍ਰੀਤੀ, ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ)।

ਦੂਜੇ = ਦੂਜੇ ਨਾਲ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ।

ਪੜਨਾਂਵ, ਅਧਿਕਰਣ ਕਾਰਕ; ਅਨ ਪੁਰਖ, ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਅਵਧੀ/ਲਹਿੰਦੀ - ਦੂਜਾ; ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਦੁੱਜਅ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਦੁਇੱਜ/ਦੁਈ; ਪਾਲੀ - ਦੁਤਿਯ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਦੁਤੀਯ (ਦੁਤੀਯ - ਦੂਜਾ)।

ਲਗੈ ਜਾਇ = ਜਾ ਲੱਗੇ।

ਸੰਜੁਗਤ ਕਿਰਿਆ, ਸੰਭਾਵ ਭਵਿਖਤ ਕਾਲ; ਅਨ ਪੁਰਖ, ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਲਗਣਾ; ਲਹਿੰਦੀ - ਲੱਗਣ; ਸਿੰਧੀ - ਲਗਣ (ਲਗਣਾ/ਜੁੜਣਾ); ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਲੱਗਇ (ਛੁੰਦਾ ਹੈ/ਨਾਲ ਲਗਦਾ ਹੈ); ਪਾਲੀ - ਲੱਗਤਿ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਲਗਯਤਿ (ਲਗਯਤਿ - ਲਗਦਾ ਹੈ/ਜੁੜਦਾ ਹੈ) + ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼/ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਜਾਇ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਯਾਤਿ (ਯਾਤਿ - ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਗਮਨ ਕਰਦਾ ਹੈ)।

ਨਾਨਕ = ਨਾਨਕ!

ਨਾਂਵ, ਸਬੰਧਨ ਕਾਰਕ; ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਆਸਕੁ = ਆਸਕ, ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ, ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਨਾਂਵ, ਕਰਮ ਕਾਰਕ; ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਅਰਬੀ/ਫਾਰਸੀ - ਆਸ਼ਿਕ (ਇਸ਼ਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਬਰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਪ੍ਰੇਮੀ)।

ਕਾਂਢੀਐ = ਕਹੀਦਾ, ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਕਿਰਿਆ, ਸੰਭਾਵ ਭਵਿਖਤ ਕਾਲ; ਅਨ ਪੁਰਖ, ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ -; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ -; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - (-)।¹

ਸਦ ਹੀ = ਸਦਾ ਹੀ, ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਹੀ।

ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਸਦ/ਸਦਾ; ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼/ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਸਦਾ (ਸਦਾ - ਹਮੇਸ਼ਾ) + ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਹੀ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਹਿੰ (ਹਿੰ- ਇਸ ਲਈ, ਕਿਉਂਜੁ, ਨਿਰਸੰਦੇਹ, ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ, ਕਿਸੇ ਗੱਲ 'ਤੇ ਬਲ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।

ਸਮਾਇ ਰਹੇ = ਸਮਾਇਆ ਰਹੇ, ਜੁੜਿਆ ਰਹੇ, ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਰਹੇ।

ਸੰਜੁਗਤ ਕਿਰਿਆ, ਸੰਭਾਵ ਭਵਿਖਤ ਕਾਲ; ਅਨ ਪੁਰਖ, ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

¹ ਵਿਉਤਪਤੀ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਸਮਾਉਣਾ; ਸਿੰਧੀ - ਸਮਾਇਜਣੁ (ਸੰਮਿਲਤ ਹੋਣਾ); ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਸਮਾਯ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਸੰਮਾਇ; ਪਾਲੀ - ਸੰਮਿਤ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਸੰਮਾਤਿ (ਸੰਸਾਤਿ - ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ/ਸੰਮਿਲਤ ਹੈ) + ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਰਹੈ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਰਹਇ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਰਹਤਿ (ਰਹਿਤਿ - ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)।

ਚੰਗੈ = ਚੰਗੇ ਨੂੰ, ਚੰਗਾ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ (ਹੁਕਮ ਜਾਂ ਕੰਮ) ਨੂੰ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਹੁਕਮ/ਕੰਮ ਦਾ), ਕਰਮ ਕਾਰਕ; ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਲਹਿੰਦੀ - ਚੰਗਾ; ਕਸ਼ਮੀਰੀ - ਚੰਗੇ; ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼/ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਚੰਗ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਚਙਗੁ (ਚਙੁਗ - ਸਮਝਦਾਰ, ਸੋਹਣਾ, ਭਲਾ)।

ਚੰਗਾ ਕਰਿ = ਚੰਗਾ ਕਰ ਕੇ।

ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ।

ਲਹਿੰਦੀ - ਚੰਗਾ; ਕਸ਼ਮੀਰੀ - ਚੰਗੇ; ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼/ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਚੰਗ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਚਙਗੁ (ਚਙੁਗ - ਸਮਝਦਾਰ, ਸੋਹਣਾ, ਭਲਾ) + ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ/ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਕਰਿ (ਕਰ ਕੇ); ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਕਰਿਇ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਕਰੋਤਿ (ਕਰੋਤਿ - ਕਰਦਾ ਹੈ)।

ਮੰਨੈ = ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਸਵੀਕਾਰਦਾ ਹੈ।

ਕਿਰਿਆ, ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ; ਅਨ ਪੁਰਖ, ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਮੰਨਣਾ; ਲਹਿੰਦੀ - ਮੰਨਣ (ਆਗਿਆ ਮੰਨਣਾ, ਸਵੀਕਾਰਨਾ; ਵਾਅਦਾ ਕਰਨਾ) ਸਿੰਧੀ - ਮੰਨਣੁ (ਆਦਰ ਕਰਨਾ, ਆਗਿਆ ਮੰਨਣਾ); ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਮਣਇ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਮਣਏ (ਵੀਚਾਰਦਾ ਹੈ); ਪਾਲੀ - ਮੰਨਤਿ (ਵੀਚਾਰਦਾ ਹੈ, ਸਮਝਦਾ ਹੈ; ਢਿਝੁ ਹੈ); ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਮਨਯਤੇ (ਸਨ੍ਯਤੇ - ਵੀਚਾਰਦਾ ਹੈ; ਆਦਰ ਕਰਦਾ ਹੈ)।

ਮੰਦੈ = ਮੰਦੇ/ਮਾੜੇ ਨੂੰ, ਮਾੜਾ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ (ਹੁਕਮ ਜਾਂ ਕੰਮ) ਨੂੰ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਹੁਕਮ/ਕੰਮ), ਕਰਮ ਕਾਰਕ; ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਲਹਿੰਦੀ - ਮੰਦਾ; ਸਿੰਧੀ - ਮੰਦੋ; ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਮੰਦ (ਮੰਦਾ); ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਮੰਦ; ਪਾਲੀ/ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਮੰਦ (ਸਨ੍ਦ - ਸੁਸਤ, ਅਗਿਆਨੀ)।

ਮੰਦਾ = ਮਾੜਾ, ਬੇਮੁਖ।

ਨਾਂਵ, ਕਰਮ ਕਾਰਕ; ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਲਹਿੰਦੀ - ਮੰਦਾ; ਸਿੰਧੀ - ਮੰਦੇ; ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਮੰਦ (ਮੰਦਾ); ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਮੰਦ; ਪਾਲੀ/ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਮੰਦ (ਸਨ੍ਦ - ਸੁਸਤ, ਅਗਿਆਨੀ)।

ਹੋਇ = ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਿਰਿਆ, ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ; ਅਨ ਪੁਰਖ, ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਮਰਾਠੀ/ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਹੋਇ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਹਵਇ/ਭਵਇ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਭਵਤਿ (ਭਵਤਿ - ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।

ਆਸਕੁ = ਆਸ਼ਕ, ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ, ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਨਾਂਵ, ਕਰਮ ਕਾਰਕ; ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਅਰਬੀ/ਫਾਰਸੀ - ਆਸ਼ਿਕ (ਇਸ਼ਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਬਰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਪ੍ਰੇਮੀ)।

ਏਹੁ = ਇਹ, ਇਹੋ ਜਿਹਾ।

ਪੜਨਾਂਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਆਸਕੁ ਦਾ), ਕਰਮ ਕਾਰਕ; ਪੁਲਿੰਗ ਇਕਵਚਨ।

ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਏਹੁ/ਇਹੁ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਏਸੇ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਏਸ਼ਹ (ਏਸ਼: - ਯਹ, ਇਹ)।

ਆਖੀਐ = ਆਖੀਦਾ ਹੈ, ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕਿਰਿਆ, ਸੰਭਾਵ ਭਵਿਖਤ ਕਾਲ; ਅਨ ਪੁਰਖ, ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਆਖਣਾ; ਲਹਿੰਦੀ - ਆਖਣ (ਕਹਿਣਾ); ਸਿੰਧੀ - ਆਖਣੁ (ਆਖਣਾ); ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਆਖਇ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਆੱਕਹਇ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਆਖਯਾਤਿ (ਆਖਣਾ - ਆਖਦਾ ਹੈ)।

ਜਿ = ਜਿਹੜਾ, ਜੋ।

ਪੜਨਾਂਵ, ਕਰਤਾ ਕਾਰਕ; ਅਨ ਪੁਰਖ, ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਮੈਥਿਲੀ - ਜਿ; ਲਹਿੰਦੀ/ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼/ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਜੋ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਯਹ (ਯ: - ਜਿਹੜਾ)।

ਲੇਖੇ = ਲੇਖੇ ਵਿਚ, ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ।

ਨਾਂਵ, ਅਧਿਕਰਣ ਕਾਰਕ; ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਭੋਜਪੁਰੀ/ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਲੇਖਾ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਲੇਖ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਲੇਖਯ (ਲੇਖਯ - ਲਿਖਣ ਜੋਗ ਲੇਖਾ, ਲਿਖਣਾ)।

ਵਰਤੈ = ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕਿਰਿਆ, ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ; ਅਨ ਪੁਰਖ, ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਵ੍ਰਤਤੇ (ਵਰਤਤੇ - ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ)।

ਸੋਇ = ਉਹ ਹੀ, ਉਹ (ਮਨੁਖ) ਹੀ।

ਪੜਨਾਂਵ, ਕਰਮ ਕਾਰਕ; ਅਨ ਪੁਰਖ, ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ/ਬ੍ਰਜ - ਸੋਇ; ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼/ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਸੁ/ਸੋ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਸਹ (ਸ: - ਉਹ)।

॥੧॥ = ਪਹਿਲਾ ਸਲੋਕ ਸੰਪੂਰਨ।

ਕਾਵਿਕ ਪਖ

ਇਸ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਤਮਕ ਜੁਗਤ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਵਰਤੋਂ ਰਾਹੀਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮਤਲਬੀ ਆਸ਼ਕ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਅਭਿਵਿਅਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਲੋਕ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਮਤਲਬੀ ਆਸ਼ਕ ਦੀ ਆਸ਼ਕੀ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਗਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਵਿਸ਼ੇ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਕਰਸ਼ਣ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਸਲੋਕ ਦੇ ਅੰਤ ਤਕ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਲੋਕ ਦੀਆਂ ਅਗਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਅਜਿਹੇ ਆਸ਼ਕ ਦੇ ਚਰਿੱਤਰਕ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਸਮੇਤ ਇਸਤੋਂ ਵਿਰੋਧੀ ਤੇ ਉਚੇਰੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੇ ਸੱਚੇ ਆਸ਼ਕ ਨੂੰ ਵੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਥੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਦੋ ਮੂਲ ਤੱਤਾਂ 'ਇਕਾਗਰਤਾ ਭਾਵ' ਅਤੇ 'ਸਮਰਪਣ' ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕਾਗਰ ਭਾਵ ਅਤੇ ਸਮਰਪਣ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਹ ਸੱਚਾ ਆਸ਼ਕ ਜਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਹੀਂ ਅਖਵਾ ਸਕਦਾ।

ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਸੱਚੇ ਅਤੇ ਮਤਲਬੀ ਆਸ਼ਕ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਜੁਗਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਸਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਲੋਕ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਰਣ ਭਾਂਤ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਸਮੇਤ 'ਚੰਗੇ ਚੰਗਾ', 'ਮੰਦੇ ਮੰਦਾ' ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜਾਂ ਵਿਚਲੀ ਸਮਾਨਤਰਤਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਦ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਅਤੇ ਉਚਾਰਣ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਇਸ ਸਲੋਕ ਦੀਆਂ ਚਾਰੇ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਮਾਤਰਾ ਵਿਧਾਨ $੧੩+੧੧ = ੨੪$ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਦੋਹਰਾ ਛੰਦ ਅਧੀਨ ਰਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਲੋਕ ਦੋ ਦੋਹਰੇ ਜੋੜ ਕੇ ਬਣਿਆ ਹੈ।

ਮਹਲਾ ੨ ॥

ਸਲਾਮੁ ਜਬਾਬੁ ਦੇਵੈ ਕਰੇ ਮੁੰਢਹੁ ਘੁਥਾ ਜਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਦੇਵੈ ਕੂੜੀਆ ਥਾਇ ਨ ਕਾਈ ਪਾਇ ॥੨॥

ਸ਼ਾਬਦਕ ਅਨੁਵਾਦ

(ਜੇ ਕੋਈ ਸੇਵਕ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਸਨਮੁਖ) ਪ੍ਰਣਾਮ ਤੇ ਨਾਂਹ-ਨੁਕਰ ਦੋਵੇਂ (ਕਿਰਿਆਵਾਂ) ਕਰੇ, (ਤਾਂ ਜਾਣੇ ਉਹ) ਮੁੱਢੋਂ ਹੀ ਖੁੰਝਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ! (ਉਸ ਦੀਆਂ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧੀ ਇਹ) ਦੋਵੇਂ (ਕਿਰਿਆਵਾਂ) ਕੂੜੀਆਂ ਹਨ; (ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਕੋਈ ਵੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ।

ਭਾਵਾਰਥਕ-ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਅਨੁਵਾਦ

ਜੇ ਕੋਈ ਸੇਵਕ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਅਦਬ-ਸਤਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਣ ਦੀ ਕਿਰਿਆ (ਪ੍ਰਣਾਮ) ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਅਧੀਨ ਹੁਕਮ-ਅਦੂਲੀ ਦੀ ਕਿਰਿਆ (ਨਾਂਹ-ਨੁਕਰ) ਦੋਵੇਂ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧੀ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਜਾਣੇ ਉਹ ਅਧਿਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਨੇਮ, ਪੂਰਣ ਸਮਰਪਣ-ਭਾਵ ਤੋਂ ਹੀ ਖੁੰਝਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ, ਨਾਨਕ! ਉਸ ਦੀਆਂ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧੀ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਹੀ ਝੂਠੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕਿਰਿਆ ਪਰਵਾਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।²

ਪਦ ਅਰਥ

ਸਲਾਮੁ = ਸਲਾਮ, ਪ੍ਰਣਾਮ, ਅਦਬ-ਸਤਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਣ ਦੀ ਕਿਰਿਆ।

ਨਾਂਵ, ਕਰਮ ਕਾਰਕ; ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਅਰਬੀ/ਫਾਰਸੀ - ਸਲਾਮ (ਪ੍ਰਣਾਮ, ਅਦਬ-ਅਦਾਬ)।

ਜਬਾਬੁ = ਜਵਾਬ, ਨਾਂਹ-ਨੁਕਰ, ਹੀਲ-ਹੁੱਜਤ, ਹਉਮੈ ਅਧੀਨ ਹੁਕਮ-ਅਦੂਲੀ ਦੀ ਕਿਰਿਆ।

ਨਾਂਵ, ਕਰਮ ਕਾਰਕ; ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

² ਚਾਕਰੁ ਕਹੀਐ ਖਸਮ ਕਾ ਸਉਹੇ ਉਤਰ ਦੇਇ ॥ ਵਜਹੁ ਗਵਾਏ ਆਪਣਾ ਤਖਤਿ ਨ ਬੈਸਹਿ ਸੇਇ ॥ -ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ੯੩੬

ਅਰਬੀ - ਜਵਾਬ (ਇਨਕਾਰ)।

ਦੋਵੈ = ਦੋਵੇਂ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਸਲਾਮੁ ਜਬਾਬੁ ਦਾ), ਕਰਮ ਕਾਰਕ; ਪੁਲਿੰਗ, ਬਹੁਵਚਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਦੋ/ਦੋਇ/ਦੋਵੈ; ਅਵਧੀ - ਦੁਇ; ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਦਿ/ਬਿ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਦੋ/ਬੋ/ਦੁਵੇ; ਪਾਲੀ - ਦੁਵੇ/ਦੁਵਿ/ਦੁਇ;
ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਦਵ (ਫਕ - ਦੋ)।

ਕਰੇ = (ਜੇ) ਕਰੇ।

ਕਿਰਿਆ, ਸੰਭਾਵ ਭਵਿਖਤ ਕਾਲ; ਅਨ ਪੁਰਖ, ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਬ੍ਰਜ - ਕਰੇ; ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਕਰਿਅ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਕਰਿਇ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਕਰੋਤਿ (ਕਰੋਤਿ - ਕਰਦਾ ਹੈ)।

ਮੁੰਢਹੁ = ਮੁੱਢੋਂ ਹੀ, ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ।

ਨਾਂਵ, ਅਪਾਦਾਨ ਕਾਰਕ; ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਮੁਢ; ਲਹਿੰਦੀ - ਮੁੱਢ/ਮੁੰਢ; ਸਿੰਧੀ - ਮੁੰਢ (ਸਰੋਤ, ਸੁਰੁਆਤ, ਜੜ੍ਹ); ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼/ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਮੁੰਡਢ/ਮੁੰਢ
(ਸਿਰ); ਪਾਲੀ - ਮੁਦਧਨ (ਸਿਰ, ਸਿਖਰ); ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਮੂਰਧਨ੍ (ਸੂਰ੍ਧਨ੍ - ਖੋਪੜੀ, ਸਿਰ; ਸੁਰੁਆਤ)।

ਘੁਥਾ ਜਾਇ = ਖੁੰਝਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੰਜੁਕਤ ਕਿਰਿਆ, ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ; ਅਨ ਪੁਰਖ, ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਲਹਿੰਦੀ - ਘੁੱਸਣ/ਘੁੱਥਾ (ਗਲਤੀ ਕਰਨਾ, ਭੁਲ ਜਾਣਾ); ਸਿੰਧੀ - ਗੁਸਣੁ/ਗੁਥੋ (ਅਸਫਲ ਹੋਣਾ, ਚੁਕ ਜਾਣਾ); ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਘੁੱਸ
(ਬੁਸ - ਗਲਤੀ/ਭੁਲ) + ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼/ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਜਾਇ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਯਾਤਿ (ਯਾਤਿ - ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਗਮਨ ਕਰਦਾ ਹੈ)।

ਨਾਨਕ = ਨਾਨਕ!

ਨਾਂਵ, ਸਬੰਧਨ ਕਾਰਕ; ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਕੂੜੀਆ = ਕੂੜੀਆਂ, ਝੁਠੀਆਂ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਸਲਾਮ ਤੇ ਜਬਾਬ ਰੂਪੀ ਦੋਵਾਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਾ), ਕਰਤਾ ਕਾਰਕ; ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ, ਬਹੁਵਚਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਕੂੜ/ਕੂੜਾ/ਕੂੜੇ; ਲਹਿੰਦੀ - ਕੂੜ/ਕੂੜਾ; ਸਿੰਧੀ - ਕੂੜ/ਕੂੜੇ; ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਕੂੜ/ਕੂੜਾ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਕੂਡ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਕੂਟ/ਕੂਟਕ (ਕੂਟ/ਕੂਟਕ - ਮਿਥਿਆ/ਝੁਠ, ਭ੍ਰਮ, ਧੋਖਾ/ਜਾਲਸਾਜੀ, ਧੋਖੇਬਾਜੀ, ਚਲਾਕੀ)।

ਥਾਇ = ਥਾਂ (ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ), ਪਰਵਾਣ (ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ)।³

ਨਾਂਵ, ਅਧਿਕਰਣ ਕਾਰਕ; ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਥਾਇ/ਥਾਉ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਥਾਨ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਸਥਾਨਮ੍ (स्थानम् - ਥਾਂ, ਸਥਾਨ)।

ਕਾਈ = ਕੋਈ ਵੀ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਸਲਾਮ ਜਾਂ ਜਬਾਬ ਰੂਪੀ ਕਿਰਿਆ ਦਾ), ਕਰਮ ਕਾਰਕ; ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਮਾਰਵਾੜੀ - ਕਾਈ; ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਕਾਇੰ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਕੋਇ; ਪਾਲੀ - ਕੋਚਿ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਕਸ਼ਚਿਦ੍ (कश्चिद् - ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ, ਕੋਈ ਵੀ)।

ਪਾਇ = (ਥਾਂ) ਪੈਂਦੀ, (ਪਰਵਾਣ) ਹੁੰਦੀ।

ਕਿਰਿਆ, ਸੰਭਾਵ ਭਵਿਖਤ ਕਾਲ; ਅਨ ਪੁਰਖ, ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਪਾਉਣਾ; ਲਹਿੰਦੀ - ਪਾਵਣ; ਸਿੰਧੀ - ਪਾਇਣੁ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ); ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਪਾਵਇ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ); ਪਾਲੀ - ਪਾਪੇਤਿ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ); ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਪ੍ਰਾਪਯਤਿ (ਪ੍ਰਾਪਯਤਿ - ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ)।

॥੨॥ = ਦੂਜਾ ਸਲੋਕ ਸੰਪੂਰਨ।

ਕਾਵਿਕ ਪਖ

ਇਸ ਸਲੋਕ ਰਾਹੀਂ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਤੀ ਸੇਵਕ ਦੀ ਸਮਰਪਣ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੋ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧੀ ਕਿਰਿਆਵਾਂ 'ਸਲਾਮੁ' (ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਰਿਆ) ਅਤੇ 'ਜਵਾਬੁ' (ਨਾਹ-ਨੁਕਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਰਿਆ) ਦੇ ਚਿਤਰਨ ਰਾਹੀਂ ਦਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ

³ ਥਾਇ ਪੈਣਾ (ਕਬੂਲ ਹੋਣਾ, ਪਰਵਾਣ ਹੋਣਾ) ਮੁਹਾਵਰਾ ਵਾਚਕ ਵਾਕੰਸ਼ ਹੈ।

ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਲ ਗਰਜ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਉਮੈ ਅਧੀਨ ਮਾਲਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ-
ਨੁਕਰ ਕਰਨੀ - ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿਅਰਥ ਹਨ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਦੋਗਲਾ ਸੇਵਕ ਮਾਲਕ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਪੈ
ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਧਿਆਤਮਕ ਮਾਰਗ ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਲਈ ਪੂਰਣ ਸਮਰਪਣ ਹੀ
ਦਰਕਰਾਰ ਹੈ।

ਇਸ ਸਲੋਕ ਦਾ ਮਾਤਰਾ ਵਿਧਾਨ ੧੩+੧੧ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਦੋਹਰਾ ਛੰਦ ਅਧੀਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ॥

ਜਿਤੁ ਸੇਵਿਐ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਸੇ ਸਾਹਿਬੁ ਸਦਾ ਸਮਾਲੀਐ ॥
ਜਿਤੁ ਕੀਤਾ ਪਾਈਐ ਆਪਣਾ ਸਾ ਘਾਲ ਬੁਰੀ ਕਿਉ ਘਾਲੀਐ ॥
ਮੰਦਾ ਮੂਲਿ ਨ ਕੀਚਈ ਦੇ ਲੰਮੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲੀਐ ॥
ਜਿਉ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲਿ ਨ ਹਾਰੀਐ ਤੇਵੇਹਾ ਪਾਸਾ ਢਾਲੀਐ ॥
ਕਿਛੁ ਲਾਹੇ ਉਪਰਿ ਘਾਲੀਐ ॥੨੧॥

ਸ਼ਾਬਦਕ ਅਨੁਵਾਦ

ਜਿਸ (ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਸਿਮਰੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸੁਖ ਪਾਈਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਲਕ ਸਦਾ ਯਾਦ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਜਿਸ (ਕਾਰ ਨੂੰ ਕਰਨ) ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਕੀਤਾ (ਆਪ ਹੀ) ਪਾਉਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਾੜੀ ਘਾਲਣਾ ਕਿਉਂ ਘਾਲੀ ਜਾਏ?

ਮਾੜਾ (ਕੰਮ) ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ; (ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ) ਲੰਮੀ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈਣਾ
ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਲਕ ਨਾਲ ਨਾ ਹਾਰੀਏ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ (ਹੀ) ਪਾਸਾ ਸੁੱਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਕੁਝ ਲਾਭ ਉਤੇ (ਹੀ ਘਾਲ) ਘਾਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਭਾਵਾਰਥਕ-ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਅਨੁਵਾਦ

ਜਿਸ ਕਾਰ ਨੂੰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਕੀਤਾ ਆਪ ਹੀ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਾੜੀ ਕਾਰ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ ਜਾਏ?

ਜਿਸ ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਆਤਮ-ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚਿਤ ਵਿਚ ਯਾਦ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੂਰ-ਅੰਦੇਸ਼ੀ ਨਾਲ (ਲੰਮੀ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰ ਕੇ) ਵੇਖ-ਵਿਚਾਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।⁴

ਜੀਵਨ ਰੂਪੀ ਸ਼ਤਰੰਜ ਦੀ ਖੇਡ ਵਿਚ, ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਖੇਡ ਹੀ ਖੇਡਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ (ਪਾਸਾ ਸੁੱਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ), ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਨਾ ਹਾਰੀਏ।

ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰ ਹੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੁਝ ਆਤਮਕ-ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ।⁵

ਪਦ ਅਰਥ

ਜਿਤੁ = ਜਿਸ (ਦੇ ਸੇਵੇ ਜਾਣ) ਨਾਲ।

ਪੜਨਾਵ, ਕਰਣ ਕਾਰਕ; ਅਨ ਪੁਰਖ, ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ/ਬ੍ਰਜ - ਜਿਤੁ; ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਜਿਤੁ/ਜਿਤੁਬੁ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਜਿਤੁਥੇ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਯਤੁ (ਯਤ - ਜਿਥੇ/ਕਿਥੇ, ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ)।

ਸੇਵਿਐ = ਸੇਵੇ ਜਾਣ ਨਾਲ, ਸਿਮਰੇ ਜਾਣ ਨਾਲ।

ਕਿਰਿਆ ਫਲ ਕਿਰਦੰਤ (ਨਾਂਵ), ਕਰਣ ਕਾਰਕ; ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਸੇਵਣਾ; ਸਿੰਧੀ - ਸੇਵਣੁ (ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ, ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ); ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਸੇਵਇ (ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ); ਪਾਲੀ - ਸੇਵਤ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਸੇਵਤੇ (ਸੇਵਤੇ - ਜੁੜਦਾ ਹੈ, ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਆਗਿਆ ਮੰਨਦਾ ਹੈ)।

ਸੁਖੁ = ਸੁਖ, ਆਤਮ-ਸੁਖ।

ਨਾਂਵ, ਕਰਮ ਕਾਰਕ; ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਸੁਖ; ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼/ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਸੁਕੁ (ਸੁਖ/ਖੁਸ਼ੀ); ਪਾਲੀ - ਸੁਖ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਸੁਖ (ਸੁਖ - ਸੁਹਾਵਣਾ, ਅਸਾਨ, ਅਰਾਮ, ਖੁਸ਼ੀ)।

ਪਾਈਐ = ਪਾਈਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਿਰਿਆ, ਸੰਭਾਵ ਭਵਿਖਤ ਕਾਲ; ਅਨ ਪੁਰਖ, ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

⁴ ਐਸਾ ਕੰਮ ਮੂਲੇ ਨ ਕੀਚੈ ਜਿਤੁ ਅੰਤਿ ਪਛੋਤਾਈਐ ॥ -ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ੯੧੮

⁵ ਲਾਹੇ ਕਾਰਣਿ ਆਇਆ ਜਗਿ ॥ -ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ੯੩੧

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਪਾਉਣਾ; ਲਹਿੰਦੀ - ਪਾਵਣ; ਸਿੰਧੀ - ਪਾਇਣ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ); ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਪਾਵਇ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ);
ਪਾਲੀ - ਪਾਪੇਤਿ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ); ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਪ੍ਰਾਪਯਤਿ (ਪ੍ਰਾਪਯਤਿ - ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਪਤ
ਕਰਦਾ ਹੈ)।

ਸੋ = ਉਹ।

ਪੜਨਾਂਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਸਾਹਿਬੁ ਦਾ), ਕਰਮ ਕਾਰਕ; ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼/ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਸੁ/ਸੋ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਸਹ (ਸ: - ਉਹ)।

ਸਾਹਿਬੁ = ਮਾਲਕ, ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ।

ਨਾਂਵ, ਕਰਮ ਕਾਰਕ; ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਅਰਬੀ - ਸਾਹਿਬ (ਮਾਲਕ)।

ਸਦਾ = ਹਮੇਸ਼ਾ।

ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ।

ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼/ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਸਦਾ (ਸਦਾ - ਹਮੇਸ਼ਾ)।

ਸਮਾਲੀਐ = ਸੰਭਾਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਕਿਰਿਆ, ਸੰਭਾਵ ਭਵਿਖਤ ਕਾਲ; ਅਨ ਪੁਰਖ, ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਸਮਾਲਣਾ (ਸਹਾਰਾ ਦੇਣਾ/ਸੰਭਾਲਣਾ); ਲਹਿੰਦੀ - ਸਮਾਲਣ (ਸਵਾਉਣਾ); ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਸੰਭਾਲਇ
(ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ); ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਸੰਭਾਰੇਇ (ਸਜਾਉਂਦਾ ਹੈ); ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਸੰਭਾਰਯਤਿ (ਸੰਭਾਰਯਤਿ - ਇਕੱਠਾ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਆਰ
ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ)।

ਜਿਤੁ = ਜਿਸ (ਘਾਲ-ਕਮਾਈ) ਨਾਲ।

ਪੜਨਾਂਵ, ਕਰਣ ਕਾਰਕ; ਅਨ ਪੁਰਖ, ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ/ਬ੍ਰਜ - ਜਿਤੁ; ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਜਿਤੁ/ਜਿਤੁਬੁ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਜਿਤੁਥੋ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਯਤੁ (ਯਤੁ - ਜਿਥੇ/ਕਿਥੇ, ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ
'ਤੇ)।

ਕੀਤਾ = ਕੀਤਾ (ਹੋਇਆ)।

ਕਿਰਿਆ ਫਲ ਕਿਰਦੰਤ (ਨਾਂਵ) ਕਰਮ ਕਾਰਕ; ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਲਹਿੰਦੀ/ਪੁਰਾਤਨ ਅਵਧੀ - ਕੀਤਾ; ਸਿੰਧੀ - ਕੀਤੇ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਕਿੱਤ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਕ੍ਰਿਤ (ਕ੍ਰਿਤ - ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ)।

ਪਾਈਐ = ਪਾਈਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਿਰਿਆ, ਸੰਭਾਵ ਭਵਿਖਤ ਕਾਲ; ਅਨ ਪੁਰਖ, ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਪਾਉਣਾ; ਲਹਿੰਦੀ - ਪਾਵਣ; ਸਿੰਧੀ - ਪਾਇਣੁ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ); ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਪਾਵਇ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ);

ਪਾਲੀ - ਪਾਪੇਤਿ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ); ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਪ੍ਰਾਪਯਤਿ (ਪ੍ਰਾਪਯਤਿ - ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ)।

ਆਪਣਾ = ਆਪਣਾ, ਨਿਜ ਦਾ।

ਪੜਨਾਂਵ, ਸੰਬੰਧ ਕਾਰਕ; ਅਨ ਪੁਰਖ, ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਅਪਣਾ/ਆਪਣਾ; ਲਹਿੰਦੀ - ਆਪਣਾ/ਅਪਣੇ; ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਅਪਨ/ਅੱਪਨ/ਅੱਪਅ (ਅਪਣਾ); ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਅੱਤਣਅ/ਅੱਪਣਯ (ਆਪਣਾ); ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਆਤਮਨਕ (ਆਤਮਨਕ - ਆਪਣਾ, ਨਿੱਜੀ)।

ਸਾ = ਉਹ (ਘਾਲ)।

ਪੜਨਾਂਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਘਾਲ ਦਾ), ਕਰਮ ਕਾਰਕ; ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ/ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼/ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ/ਪਾਲੀ/ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਸਾ (ਸਾ - ਉਹ)।⁶

ਘਾਲ = ਘਾਲ-ਕਮਾਈ, ਕਾਰ।

ਨਾਂਵ, ਕਰਮ ਕਾਰਕ; ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

⁶ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਵਜੋਂ 'ਸਾ' (ਸਾ) ਅਤੇ ਪੁਲਿੰਗ ਵਜੋਂ 'ਸਹ' (ਸਾ:) ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ/ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ ਆਦਿ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੀ ਸਥਿਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਬੋਸ਼ਕ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਤੇ-ਕਿਤੇ ਇਸਦਾ ਅਪਵਾਦ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਕਾਵਿਕ ਜਾਂ ਭਾਸ਼ਾਈ ਵਿਕਾਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਘਾਲਣਾ (ਘਲਣਾ; ਤਬਾਹ ਕਰਨਾ; ਪਾਉਣਾ; ਪਿਘਲਾਉਣਾ, ਢਾਲਣਾ); ਮਰਾਠੀ - ਘਾਲਣੇ (ਪਾਉਣਾ, ਚੁਆਉਣਾ); ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਘਾਲਯਤਿ (ਬਾਲਯਤਿ - ਵਗਦਾ ਹੈ, ਚੌਂਦਾ ਹੈ, ਡਿਗਦਾ ਹੈ)।

ਬੁਰੀ = ਮੰਦੀ, ਮਾੜੀ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਘਾਲ ਦਾ), ਕਰਮ ਕਾਰਕ; ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ/ਲਹਿੰਦੀ - ਬੁਰਾ/ਬੁਰੀ/ਬੁਰਾਈ/ਬੁਰਿਆਈ; ਸਿੰਧੀ - ਬੁਰੋ (ਨੱਕਰੀਣ, ਬੁਰਾ/ਦੁਸ਼ਟ); ਬ੍ਰਜ - ਬੁਰਾ/ਬੁਰੀ/ਬੁਰਾਈ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਬੁਰ (ਬੁਰ - ਨੁਕਸਦਾਰ, ਦੋਸ਼ਪੂਰਣ)।⁷

ਕਿਉ = ਕਿਉਂ?

ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਕਿਉ; ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਕਿ/ਕਿਉ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਕੇਵ/ਕਿਵ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਕਿਮ੍ (ਕਿਸ੍ - ਕੀ, ਕਿਵੇਂ)।

ਘਾਲੀਐ = ਘਾਲੀ ਜਾਏ, ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਕਿਰਿਆ, ਸੰਭਾਵ ਭਵਿਖਤ ਕਾਲ; ਅਨ ਪੁਰਖ, ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਘਾਲਣਾ (ਘਲਣਾ; ਤਬਾਹ ਕਰਨਾ; ਪਾਉਣਾ; ਪਿਘਲਾਉਣਾ, ਢਾਲਣਾ); ਮਰਾਠੀ - ਘਾਲਣੇ (ਪਾਉਣਾ, ਚੁਆਉਣਾ); ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਘਾਲਯਤਿ (ਬਾਲਯਤਿ - ਵਗਦਾ ਹੈ, ਚੌਂਦਾ ਹੈ, ਡਿਗਦਾ ਹੈ)।

ਮੰਦਾ = ਮਾੜਾ, ਬੁਰਾ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਕੰਮ ਦਾ), ਕਰਮ ਕਾਰਕ; ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਲਹਿੰਦੀ - ਮੰਦਾ; ਸਿੰਧੀ - ਮੰਦੋ; ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਮੰਦ (ਮੰਦਾ); ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ/ਪਾਲੀ/ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਮੰਦ (ਸਨ੍ਦ - ਸੁਸਤ, ਅਗਿਆਨੀ)।

ਮੂਲਿ = ਮੂਲੋਂ ਹੀ, ਉਕਾ ਹੀ, ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ।

ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ।

⁷ 'ਬੁਰਾਈ' ਦੀ ਵਿਉਤਪਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ: ਬ੍ਰਜ - ਬੁਰਾਈ; ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਵਿਰੁਆਈ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਵਿਰੁਆਯਾ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਵਿਰੁਪਤਾ (ਕਿਰੂਪਤਾ - ਵਿਗੜਿਆ ਹੋਇਆ ਰੂਪ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ, ਵਿਰੁਪ)। -ਆਚਾਰਿਆ ਬੱਚੂ ਲਾਲ ਅਵਸਥੀ, ਹਿੰਦੀ ਵਿਉਤਪਤੀ ਕੋਸ਼, ਖੰਡ ੪, ਬੁਕਸ ਐਂਡ ਬੁਕਸ, ਦਿੱਲੀ, ੨੦੦੫, ਪੰਨਾ ੨੧੦੩

ਲਹਿੰਦੀ/ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼/ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ/ਪਾਲੀ - ਮੂਲ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਮੂਲ (ਸੂਲ - ਮੂਲ, ਜੜ੍ਹ)।

ਨ = ਨਾ, ਨਹੀਂ।

ਨਿਪਾਤ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਨਾ/ਨ; ਮਾਰਵਾੜੀ/ਅਵਧੀ/ਲਹਿੰਦੀ/ਸਿੰਧੀ/ਕਸ਼ਮੀਰੀ/ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਨ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਣਅ/ਣਾ; ਪਾਲੀ - ਨਾ/ਨ;
ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਨਹ (ਜ: - ਨਹੀਂ, ਨਿਖੇਧ-ਬੋਧਕ)।

ਕੀਚਈ = ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਕਿਰਿਆ, ਸੰਭਾਵ ਭਵਿਖਤ ਕਾਲ; ਅਨ ਪੁਰਖ, ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ/ਬ੍ਰਜ - ਕੀਚੈ; ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਕਿਚਛਇ/ਕੀਚਇ (ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ); ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਕਿੱਜਅਇ (ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ); ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਕਿਰਯਤੇ (ਕਿਰਯਤੇ - ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ)।

ਦੇ = (ਨਜ਼ਰ) ਦੇ ਕੇ, (ਨਜ਼ਰ) ਮਾਰ ਕੇ, (ਨਜ਼ਰ) ਕਰ ਕੇ।

ਪੂਰਬ ਪੂਰਣ ਕਿਰਦੰਤ (ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ)।

ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਦੇ/ਦੇਇ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਦੇਏਇ/ਦਾਇ; ਪਾਲੀ/ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਦਦਾਤਿ (ਫਦਾਤਿ - ਦੋਂਦਾ ਹੈ)।

ਲੰਮੀ = ਲੰਮੀ, ਦੂਰ-ਅੰਦੇਸ਼ੀ ਵਾਲੀ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਨਦਰਿ ਦਾ), ਕਰਮ ਕਾਰਕ; ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਲੰਮਾ/ਲੰਮੀ; ਲਹਿੰਦੀ - ਲੰਬਾ/ਲੰਮਾ/ਲੰਮੀ; ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼/ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਲੰਬ (ਲੰਮਾ); ਪਾਲੀ - ਲਮ੍ਬ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਲਮ੍ਬ (ਲਮ੍ਬ - ਲਟਕਦਾ ਹੋਇਆ)।

ਨਦਰਿ = ਨਜ਼ਰ, ਨਿਗਾਹ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ।

ਨਾਂਵ, ਕਰਮ ਕਾਰਕ; ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਅਰਬੀ - ਨਜ਼ਰ (ਦੇਖਣਾ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ)।

ਨਿਹਾਲੀਐ = ਨਿਹਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਵੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਵੇਖ-ਵਿਚਾਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਕਿਰਿਆ, ਸੰਭਾਵ ਭਵਿਖਤ ਕਾਲ; ਅਨ ਪੁਰਖ, ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਨਿਹਾਲਣਾ/ਨਿਹਾਰਣਾ (ਵੇਖਣਾ, ਉਮੀਦ ਕਰਨੀ); ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਨਿਹਾਲਇ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਣਿਭਾਲੋਇ/ਣਿਭਾਲ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਨਿਭਾਲਯਤਿ (ਨਿਭਾਲਯਤਿ - ਵੇਖਦਾ ਹੈ)।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ।

ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ।

ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਜੇਉ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਜੇਵ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਯਥਾ (ਯਥਾ - ਜੈਸੇ, ਜਿਵੇਂ)।

ਸਾਹਿਬ = ਮਾਲਕ, ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ।

ਨਾਂਵ, ਅਧਿਕਰਣ ਕਾਰਕ; ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਅਰਬੀ - ਸਾਹਿਬ (ਮਾਲਕ)।

ਨਾਲਿ = ਨਾਲ, ਸਾਥ।

ਸਬੰਧਕ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਨਾਲਿ (ਸਾਥ); ਕਸ਼ਮੀਰੀ - ਨਾਲ (ਛਾਤੀ); ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਅੰਕਵਾਲਿਇ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਅਭ੍ਰੁਕਪਾਲਿਹ (ਅਭ੍ਰੁਕਪਾਲਿ: - ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਉਣਾ, ਗਲਵਕੜੀ ਪਾਉਣੀ)।

ਹਾਰੀਐ = ਹਾਰੀਏ।

ਕਿਰਿਆ, ਸੰਭਾਵ ਭਵਿਖਤ ਕਾਲ; ਅਨ ਪੁਰਖ, ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਹਾਰਿਯ (ਹਾਰ ਗਿਆ); ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਹਾਰੇਇ (ਬਰਬਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹਾਰ ਗਿਆ); ਪਾਲੀ - ਹਾਰੇਤਿ (ਹਰਾਉਂਦਾ ਹੈ);

ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਹਾਰਯਤਿ (ਹਾਰਯਤਿ - ਹਾਰਦਾ ਹੈ)।

ਤੇਵੇਹਾ = ਤਿਹੋ ਜਿਹਾ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ।

ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਤੇਵੇਹਾ/ਤੇਵੇਹੋ; ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਤੇਵ/ਤੇਹਅ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਤੇਹਿ/ਤੇਹ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਤਾਦ੍ਰਿਸ਼ (ਜਾਦ੍ਰਿਸ਼ - ਤਿਹੋ ਜਿਹਾ, ਉਸ ਵਰਗਾ, ਉਸ ਪ੍ਰਕਾਰ)।

ਪਾਸਾ^੪ = (ਚਉਪੜ/ਸ਼ਤਰੰਜ ਦੀ ਖੇਡ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ) ਪਾਸਾ।

ਨਾਂਵ, ਕਰਮ ਕਾਰਕ; ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ/ਬ੍ਰਜ - ਪਾਸਾ (ਸੰਚਾ, ਠੱਪਾ ਆਦਿ); ਉੜੀਆ - ਪਾਸਾ (ਪਾਸੇ ਦਾ ਖੇਲ, ਚੌਪੜ ਦਾ ਖੇਲ); ਨੇਪਾਲੀ/ਬੰਗਾਲੀ - ਪਾਸਾ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਪਾਸਗ; ਪਾਲੀ - ਪਾਸਕ (ਠੱਪਾ, ਸੰਚਾ, ਪਾਸਾ); ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਪਾਸ਼ਹ/ਪਾਸ਼ਕ (ਪਾਸ਼: - ਠੱਪਾ, ਸੰਚਾ; ਨਰਦਾਂ, ਗੋਟੀਆਂ)।

ਢਾਲੀਐ = ਢਾਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸੁੱਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਕਿਰਿਆ, ਸਭਾਵ ਭਵਿਖਤ ਕਾਲ; ਅਨ ਪੁਰਖ, ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਢਾਲਣਾ (ਸੁੱਟਣਾ, ਪਿਘਲਣਾ, ਰੋੜ੍ਹਣਾ, ਚੌਪੜ ਦਾ ਪਾਸਾ ਸੁੱਟਣਾ, ਗਿਰਾਉਣਾ); ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਢਾਲ (ਥੱਲੇ ਸੁਟਣਾ; ਪਾਸਾ ਢਾਲਣਾ); ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਢਾਲਇ (ਥੱਲੇ ਡੇਗਦਾ ਹੈ, ਹਾਂ 'ਚ ਸਿਰ ਹਿਲਾਉਣਾ); ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਢਾਲਯਤਿ (ਫਾਲਯਤਿ - ਮੋੜਦਾ ਹੈ, ਫੇਰਦਾ ਹੈ, ਡਿਗਣ ਦਾ ਕਾਰਣ)।

ਕਿਛੁ = ਕੁਝ।

ਪੜਨਾਂਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਲਾਹੇ ਦਾ), ਸੰਪ੍ਰਦਾਨ ਕਾਰਕ; ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਮੈਥਿਲੀ/ਭੋਜਪੁਰੀ/ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਕਿਛੁ; ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਕਿੰਚਿ; ਪਾਲੀ - ਕਿਨ੍ਚਿ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਕਿੰਚਿਤ੍/ਕਿੰਚਿਦ੍ (ਕਿੰਚਿਤ੍/ਕਿੰਚਿਦ੍ - ਕੁਝ)।

ਲਾਹੇ = ਨਫੇ/ਲਾਭ (ਉਤੇ), ਨਫੇ/ਲਾਭ (ਲਈ)।

ਨਾਂਵ, ਸੰਪ੍ਰਦਾਨ ਕਾਰਕ; ਪੁਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

^੪ “ਹਾਥੀ ਦੰਦ ਆਦਿ ਦੇ ਉਂਗਲ ਜਿਨੇ ਲੰਮੇ ਚਾਰ ਜਾਂ ਛੀ ਪਹਿਲੂ ਟੁਕੜੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰ ਚੌਪੜ (ਚੌਸਰ) ਖੇਡਣ ਲਈ ਬਿੰਦੀਆਂ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਖਿਲਾਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਟਕੇ ਅਤੇ ਬਿੰਦੀਆਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਜੋੜਕੇ ਗੋਟੀਆਂ ਬਿਸਾਤ ਪੁਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।” - ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ, ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, ਪਟਿਆਲਾ, ੧੯੭੪, ਪੰਨਾ ੭੫੮।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਲਾਹਾ; ਰਾਜਸਥਾਨੀ/ਪੁਰਾਤਨ ਗੁਜਰਾਤੀ/ਪੁਰਾਤਨ ਅਵਧੀ - ਲਾਹੁ; ਸਿੰਧੀ - ਲਾਹੋ; ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਲਾਹ/ਲਾਹੁ;
ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ - ਲਾਭ/ਲਾਹ; ਪਾਲੀ - ਲਾਭ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਲਾਭ (ਕਾਮ: ਲਾਭ/ਮੁਨਾਫਾ)।

ਉਪਰਿ = ਉਤੇ, ਲਈ/ਕਾਰਣ।

ਸਬੰਧਕ ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ/ਗੁਜਰਾਤੀ/ਮਾਰਵਾੜੀ/ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ - ਉਪਰਿ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਉੱਪਰਿ (ਤਯਰਿ - ਉਤੇ)।

ਘਾਲੀਐ = (ਘਾਲ) ਘਾਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, (ਘਾਲ-ਕਮਾਈ) ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਕਿਰਿਆ, ਸੰਭਾਵ ਭਵਿਖਤ ਕਾਲ; ਅਨ ਪੁਰਖ, ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ, ਇਕਵਚਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ - ਘਾਲਣਾ (ਘਲਣਾ; ਤਬਾਹ ਕਰਨਾ; ਪਾਉਣਾ; ਪਿਘਲਾਉਣਾ, ਢਾਲਣਾ); ਮਰਾਠੀ - ਘਾਲਣੇ (ਪਾਉਣਾ, ਚੁਆਉਣਾ); ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ - ਘਾਲਯਤਿ (ਬਾਲਯਤਿ - ਵਗਦਾ ਹੈ, ਚੌਦਾ ਹੈ, ਡਿਗਦਾ ਹੈ)।

॥੨੧॥ = ਇਕਵੀਂ ਪਉੜੀ ਸੰਪੂਰਨ।

ਕਾਵਿਕ ਪਖ

ਉਪਦੇਸ਼ਾਤਮਕ ਸੁਰ ਵਿਚ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਹ ਪਉੜੀ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਹਿਤ ਲੋਕ-ਕਥਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਧਿਅਮ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਪਉੜੀ ਵਿਚਲਾ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਾਫ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਰਨਜੋਗ ਤੇ ਨਾ-ਕਰਨਜੋਗ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਸਿੱਧੀ ਲਕੀਰ ਖਿਚ ਕੇ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਇਸ ਲਕੀਰ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਹੀ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਭੋਗਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਦੂਰਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ ਹੀ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਆਤਮ-ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ।

ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ 'ਕੀਤਾ ਪਾਉਣਾ', 'ਪਾਸਾ ਸੁਟਣਾ' ਆਦਿ ਵਰਗੇ ਲੋਕ ਕਥਨਾਂ ਸਮੇਤ ਚੌਪੜ/ਚੌਸਰ ਦੀ ਖੇਡ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵਨ-ਖੇਡ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਇਸਦੀ ਸੰਚਾਰ-ਯੋਗਤਾ ਵਿਚ ਵੀ ਅਸੀਮ ਵਾਧਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ਦੀ ਅੰਤਮ ਤੁਕ 'ਕਿਛੁ ਲਾਹੇ ਉਪਰਿ ਘਾਲੀਐ' ਪ੍ਰੋਕਤੀ ਅਤੇ ਅਰਥ ਪੱਧਰੀ ਵਿਰਲਤਾ ਰਾਹੀਂ ਸਮੁੱਚੀ ਪਉੜੀ ਦਾ ਸਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤੀਬਰ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਪਉੜੀ ਦਾ ਮਾਤਰਾ ਵਿਧਾਨ ੧੬+੨+੧੪ ਹੈ। ਤੀਜੀ ਤੁਕ ਦੇ ਪੂਰਬ ਅੱਧ ਵਿਚ ੧੩ ਮਾਤਰਾਵਾਂ ਹੀ ਹਨ। ਪੰਜਵੀਂ ਤੁਕ ਵਿਚ ੧੬ ਮਾਤਰਾਵਾਂ ਹਨ।

DRAFT